

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА ІНСТИТУТ ЖУРНАЛІСТИКИ**

На правах рукопису

КУЛІШЕНКО ЛЮДМИЛА АНАТОЛІЇВНА

УДК 070.486(051):37.035.6

**ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ
ПРЕСІ СУЧАСНОСТІ (ЗА ПЕРІОД З 1991 ДО 2004 РР.)**

10.01.08 – журналістика

Дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Різун Володимир Володимирович

Київ — 2007

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії масової комунікації Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор

Різун Володимир Володимирович,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут журналістики, директор

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор

Лизанчук Василь Васильович,

Львівський національний університет ім. І. Франка, завідувач кафедри радіомовлення і телебачення

кандидат філологічних наук, доцент

Сніцарчук Лідія Віталіївна,

Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, керівник відділення «Науково-дослідний центр періодики»

Захист відбудеться « ___ » _____ 2007 р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.34 в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (04 119, м. Київ, вул. Мельникова, 36).

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01 033, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий « ___ » _____ 2007 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Сидоренко Н.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Процеси державотворення, які розпочалися в Україні після проголошення незалежності, спричинили зміни в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Утвердження демократичних цінностей як пріоритетних призвело до перегляду ролі та функцій засобів масової інформації. Процес оновлення усього громадського життя вимагає утвердження дискусійного начала. І сучасна вітчизняна преса стає виразником плюралізму думок, що здійснюється на основі загальнолюдських цінностей, принципів та етики.

Проблема духовності є особливо актуальною для молодшої Української держави. Практичне втілення вона знаходить через механізми освіти, від якості та впливовості якої залежить моральний, культурний, інтелектуальний рівень народу, ставлення до нього у світі.

Фундаментом, методологічно-філософською основою системи освіти є національне виховання. В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася своя система виховання, яка максимально враховує національні риси і самобутність українського народу. Адже нація – це, насамперед, система, сукупність різноманітних природних (біологічних, психічних) історично зумовлених ознак, тобто психології, характеру, інтелекту певної культурно-історичної спільності людей.

Дійсно, людини без національної приналежності немає. Без духовотворчих національних факторів (рідної мови, народної філософії та світогляду) загальнолюдський фактор (в абстрактному вигляді) не може повноцінно існувати ні в культурі взагалі, ні у вихованні зокрема. Таким чином, відродження національної системи виховання є дуже важливим завданням, яке стоїть перед освітянами України.

За період незалежності Української держави було створено ряд документів з цього питання, тобто проблема національного виховання певною мірою опрацьована на державно-програмному рівні. Так, у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) визначено стратегічні завдання і головну мету національного виховання, пріоритетні напрями та шляхи його реформування. На виконання програми було розроблено «Концепцію національного виховання», яку схвалила Всеукраїнська педагогічна рада працівників освіти 30 червня 1994 року. Через два роки (28 лютого 1996 року) колегія Міністерства освіти України затвердила «Концепцію виховання дітей та молоді у національній системі освіти». Слідом за цим науково-педагогічна громадськість розробила альтернативні проекти: «Концепція національного виховання» та «Концепція сучасного українського виховання». Нещодавно науковим творчим колективом під керівництвом академіка АПН України О.Сухомлинської було розроблено «Концепцію

громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності», на основі якої моделюються програми для усіх ланок навчально-виховного процесу.

Поява такої кількості концепцій національного виховання свідчить про неабиякий інтерес громадськості до цієї проблеми. Пошук оптимального її розв'язання відбувається на теоретичному рівні.

Підвалини національного виховання було закладено видатними українськими вченими минулого: визначення понять «народність» та «спорідненого» виховання (Г.Сковорода); громадськість як характерна риса народності, ідея народної школи, значення рідної мови як основного засобу виховання патріотизму (К.Ушинський); організація українського шкільництва, зокрема дошкільної та позашкільної освіти, обґрунтування ролі рідної мови у вихованні (С.Русова); ідея рідномовного родинного виховання із залученням християнських ідеалів (І.Огієнко); християнська мораль як основа української національної системи освіти (Г.Вашенко).

На сучасному етапі аспекти національного виховання розкрито в працях багатьох вітчизняних вчених: теоретико-методологічні основи проблеми в умовах державотворення (П.Щербань, О.Вишневський, П.Ігнатенко, І.Підласий, Б.Ступарик); громадянська складова національного виховання (К.Чорна, Ю.Руденко, О.Сухомлинська, Л.Крицька, Н.Косарева, В.Поплужний, Ю.Завалевський, Л.Пічуркіна-Шумейко); роль патріотизму у національному вихованні (В.Кіндрат, Б.Кобзар, Р.Петронговський, В.Каюков, В.Коваль, М.Павленко, В.Герасимчук); особливості народознавчого підходу до виховання підростаючого покоління (М. Стельмахович, Г. Васякович, П.Черніков, Н.Лисенко, В.Лаппо, О.Будник); аксіологічне підґрунтя національного виховання (О.Вишенський, І.Лебідь, В.Скутіна, Т.Бутківська); пошуки сучасного виховного ідеалу (В.Москалець, Г.Софінська, І.Підласий).

Слід зазначити, що національне виховання є тією проблемою, яка знаходиться в центрі уваги вітчизняної освітянської журналістики. Вивчення педагогічної преси має певні традиції. Розвитку національної педагогічної преси к. XIX – поч. XX ст. присвячено роботу І.Зайченка. Найбільше досліджень присвячено пресі Західної України: українські видання в Коломиї (М. Васильчук), часописи Північної Буковини (М.Романюк, М.Галушко). Педагогічну пресу як джерело знань про становлення та розвиток ідеї національного виховання досліджено в роботах С.Лаби, І.Мельник., М.Кухти, А.Говорун, І.Дубінець, Н.Гордій. Проблему впливу ЗМІ на свідомість підлітка розкрито у дисертаціях С.Шандрук, Д.Попової. Аналіз окремих педагогічних проблем на основі сучасної педагогічної періодики здійснено у роботах таких журналістикознавців, як

О.Коновець, Л.Василишин, О.Стадник, Н.Зубко, О.Клименко, І.Омельченко, О.Косинська, Н.Футнікова.

Особливу роль у процесі поширення найрізноманітніших знань в галузі українознавства відіграє преса, зокрема педагогічна, оскільки вона містить багатий теоретичний, методичний матеріал з питання національного виховання. Сферою нашого зацікавлення є науково-педагогічні журнали, оскільки вони більш ґрунтовно висвітлюють теоретичні засади національного виховання, що й дозволяє створити інформаційну модель національного виховання як схематичного відображення змістового наповнення поняття «національне виховання».

Тому **актуальність** роботи вбачаємо у зверненні уваги на матеріали науково-педагогічних журналів з питання національного виховання, які здійснюють безпосередній вплив на формування сучасного педагогічного мислення в умовах становлення незалежної Української держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вибраний напрямок дисертаційної роботи відповідає комплексній науковій темі Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка «Системи масової комунікації та світовий інформаційний простір» у рамках пріоритетної теми «Моніторинг та інформаційне моделювання ЗМІ». Наша робота відповідає науковій темі кафедри теорії масової комунікації «Методологічні основи моніторингу та інформаційного моделювання ЗМІ».

Мета дослідження – побудова інформаційної моделі національного виховання через вивчення, об'єктивний аналіз журнальних статей з питання національного виховання за період з 1991 до 2004 рр.

Об'єкт дослідження – науково-педагогічні журнали за період з 1991 до 2004 рр., де висвітлюються проблеми національного виховання.

Предмет дослідження – формування ідеї національного виховання на сторінках науково-педагогічних журналів за період з 1991 до 2004 рр.

У дисертації вирішується ряд **завдань**:

1. З'ясовується стан наукової розробки досліджуваної проблеми у філософії, педагогіці та в історії журналістики.
2. Виділяються науково-педагогічні журнали та рубрики, які вміщують матеріали про національне виховання за період з 1991 до 2004 рр.
3. Здійснюється контент-аналіз журнальних публікацій з проблеми національного виховання за змістом, авторами та регіонами.
4. Розробляється модель національного виховання за матеріалами сучасних науково-педагогічних журналів.

5. Визначається сучасний ідеал національного виховання на основі журнальних публікацій за період з 1991 до 2004 рр.

Методологічну основу дослідження становлять наукова теорія пізнання, філософські положення про поняття «нація» та його похідних. У ході дослідження ми дотримувалися принципів науковості, об'єктивності, наступності та системності.

У процесі реалізації завдань дослідження застосовувалися такі методи: 1) загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняння, класифікація); 2) логічний метод; 3) група методів конкретних соціологічних досліджень (метод відбору педагогічних фактів; метод контент-аналізу – аналіз журнальних текстів); 4) статистичні методи (кількісне вираження підрахунку публікацій за змістом, авторами, роками).

Джерелознавчою базою кандидатської роботи стали 24 науково-педагогічних журнали, які за період з 1991 до 2004 рр. розмістили на своїх сторінках 152 публікації з питання національного виховання, в яких ця наукова проблема є провідною теоретично обгрунтованою темою; монографії вітчизняних педагогів, психологів, журналістикознавців; сучасні дисертаційні дослідження і матеріали офіційного характеру, зокрема Державна Національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), концепції з питань національного виховання.

У процесі дослідження було використано матеріали Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, бібліотеки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Сумської обласної бібліотеки.

Вибір у дослідженні даного хронологічного періоду зумовлений тим, що 1991 – 2004 рр. – період становлення незалежної Української держави; це час кардинальних змін політико-економічних, соціально-культурних і суспільно-психологічних обставин у країні. Здобуття незалежності символізувало відродження національного як основи буття українців. Це період зрушень у суспільній свідомості, переосмислення ролі та значення засобів масової інформації. Це час, коли визначаються пріоритети в освітній галузі, фундаментом якої є національне виховання.

Наукова новизна і теоретичне значення роботи полягають у тому, що в ній уперше здійснено спробу цілісного аналізу висвітлення проблеми національного виховання у вітчизняній педагогічній журналістиці за період з 1991 до 2004 рр.; відібрано публікації науково-педагогічних журналів з даної проблеми і визначено зміст національного виховання на сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогічної науки; на основі характеристики матеріалів за роками виявлено тенденцію щодо актуалізації питання в українському суспільстві; створено інформаційну модель національного

виховання; виявлено сучасний ідеал національного виховання; обґрунтовано роль вітчизняної педагогічної журналістики у висвітленні освітянських проблем.

Подальший розвиток дістало дослідження формування ідеї національного виховання на сторінках педагогічної преси.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані при створенні нових підручників і посібників з історії журналістики, у процесі викладання вузівських курсів історії журналістики, історії педагогіки, читання спецкурсів і проведення спецсемінірів; стануть певним доробком у розширенні теоретичної бази сучасної науки про виховання; можуть бути використані в наступних дослідженнях.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати проведеного дослідження обговорювалися на засіданні кафедри теорії масової комунікації Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Результати дослідження повідомлялись на науково-теоретичній конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету Сумського державного університету (2004 р.), на Другій Міжнародній науково-практичній конференції «Дискурс у комунікаційних системах» (Київський міжнародний університет, 2005 р.), на Міжнародній науково-практичній конференції «Журналістика – 2005 в контексті сучасних професійних стандартів та трансформації журналістської освіти» (Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2005р.), на Міжвузівській науковій конференції «Національна періодика поч. ХХ ст.: розвиток і реалізація української ідеї державотворення» (Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2006 р.).

Публікації. Результати досліджень висвітлено в 8 публікаціях, що відтворюють зміст дисертації, зокрема 5 надруковано одноосібно в наукових фахових виданнях, 1 — у не фаховому виданні, 2 — у матеріалах конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного, загальних висновків, джерельної бази, списку використаних джерел, який містить 217 найменувань, та 2 додатків на 23 сторінках. Основний текст викладено на 155 сторінках, проілюстровано 1 таблицею, 4 діаграмами та 1 схемою. Повний обсяг роботи 211 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір дослідження, її актуальність; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи, які використовувалися в процесі дослідження,

джерелознавчу базу; розкрито наукову новизну, теоретичну й практичну значущість роботи; відображено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «Джерелознавча основа і теоретико-методологічні засади дисертаційного дослідження» проаналізовано погляди філософів на суть та специфіку поняття «нація» та його похідних; розкрито основні напрямки педагогічних досліджень щодо обґрунтування теоретичних засад національного виховання; визначено, що педагогічна журналістика є традиційною формою відображення освітянських ідей; встановлено, що дослідження журналістикознавців розвивається у науково-педагогічному контексті, де преса вивчається з погляду еволюції педагогічної думки про національне виховання.

Аналіз наукового доробку з проблеми національного виховання дозволив виділити такі його напрямки: філософські основи дослідження явища національного; монографії, навчально-методичні посібники педагогів з цього питання; дисертаційні дослідження вчених-педагогів з проблеми національного виховання; наукові дослідження педагогічних проблем на основі вітчизняної освітянської журналістики; педагогічна преса як джерело дослідження сучасних журналістикознавців.

Безсумнівним є той факт, що широке обговорення, обґрунтування та об'єктивне висвітлення унікальності, окремішності української нації і, відповідно, її похідної – національного виховання – стало можливим за умов незалежності України, оскільки традиційний для радянської науки аналіз історико-педагогічного процесу не дозволяв цього зробити, а нові історичні та політичні реалії відкрили незвідані горизонти для вітчизняної науки, зокрема для філософії.

На початку ХХ століття західноєвропейська модель філософствування увійшла в суперечність з дійсною практикою існування людини. Якщо раніше об'єднувальну роль у генезі історичного процесу надавали класам, локальним цивілізаціям тощо, то у ХХ столітті головним інтегрувальним фактором у розгляданні історії стає нація.

У зв'язку з цим з'явилося багато понять, які спрямовані на корекцію смислу національного, що є предметом досліджень сучасних українських філософів, зокрема національна ідея як фактор державотворення, структура та роль національної свідомості у становленні нації як суб'єкта історії, особливості та головні аспекти розвитку українського національного характеру тощо. Підґрунтям життєдіяльності національної школи є філософське осмислення таких питань: формування національних цінностей особистості як специфічний процес соціалізації, роль смисложиттєвих установок в процесі формування свідомості підлітка, навчання як істотний фактор соціалізації індивіда.

Отже, адекватне і своєчасне обґрунтування явища національного сприяє відтворенню унікального культурного поля, в межах якого і відбувається становлення особистості українця.

Монографії, посібники, методичні рекомендації вчених-педагогів розкривають такі аспекти проблеми національного виховання: науково-теоретична база; патріотизм, громадянськість, національна свідомість, система цінностей як основні його складові; обґрунтування форм, методів і засобів формування цих рис в учнів загальноосвітніх шкіл; методичні рекомендації щодо проведення уроків та позакласних заходів.

Заслугою вчених-педагогів є не тільки теоретичне обґрунтування складових національного виховання, а й експериментально доведені факти необхідності використання тих чи інших засобів для формування цілісної особистості українця.

У такому науково-педагогічному контексті розвивається дослідження журналісткознавців, що вивчають пресу з погляду еволюції педагогічної думки про національне виховання.

У зв'язку з багатогранністю, складністю, актуальністю і значущістю історико-педагогічних аспектів проблеми національного виховання увагу привертає нагромаджений науковий фонд, невід'ємним своєрідним компонентом якого виступає освітянська преса. У наукових дослідженнях спостерігається спроба пояснити його закономірні зв'язки, які ґрунтуються на невіддільності преси від суспільно-політичного та культурно-освітнього розвитку українського суспільства, а також становлення педагогічної науки.

Нами вивчались перш за все праці педагогічного аспекту, де освітянська преса розглядається як впливовий чинник становлення національної педагогіки. Більшість дисертаційних досліджень вчених-педагогів стосується аналізу преси другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: генеза ідей про українську національну школу; ідея національної школи у педагогічній пресі на західноукраїнських землях; проблема народної школи і виховання в педагогічній пресі; виховний національний ідеал у шкільництві Закарпаття 20-30-х років ХХ ст. У кількох дослідженнях вітчизняна педагогічна журналістика визначеного періоду розглядається як засіб вирішення проблеми сімейного виховання. Аналіз впливу засобів масової інформації на свідомість старшокласників здійснено у дослідженні С.Шандрук, а в роботі Д.Попової викладено зміст роботи учителя у процесі формування загальнолюдських цінностей у старшокласників засобами масової інформації.

Інтерес до історії розвитку вітчизняної журналістики сьогодні надзвичайно великий. Свідченням того є наукові праці, монографії з історії періодичної преси. Чимало дослідників звертають увагу на проблеми національної освіти в історичному аспекті.

Особливо це стосується тих періодів в історії України, коли відчувались певні послаблення в імперській антиукраїнській політиці австрійського та російського царату та СРСР.

Таким плідним періодом в історії вітчизняної педагогічної преси є кінець XIX – початок XX ст. Більшість сучасних дослідників звертають увагу на тогочасні видання, і це є цілком виправданим. Окреслений період характеризувався зростанням українського руху, який сприяв пробудженню національної самосвідомості народу, формуванню надійного фундаменту для утвердження української нації у світі. У цьому процесі неабияку роль відіграли тогочасні педагогічні видання: часописи «Основа», «Киевская старина», «Учитель», «Українська школа», «Наш лемко», «Світло», «Українська хата» та «Украинская жизнь», газети «Школьна часопись», «Рада», «Промінь», «Каменярі» тощо.

Як засвідчують дослідження журналістикознавців, на сторінках сучасної педагогічної преси обговорюються різні проблеми вітчизняної системи освіти: шляхи реформування національної освіти, багатовимірний зміст інноваційних процесів; гуманітаризація освіти; видання підручників природничо-наукового циклу; створення підручників для початкової школи; підготовка керівних кадрів у системі освіти; проблема управління школою; видання регіонального журналу «Освіта на Луганщині»; розвиток фахової і масової педагогічної періодики.

Таким чином, проаналізовані філософські праці дають уявлення про явище національного, роботи освітян розкривають суть поняття «національне виховання» та його складових, а журналістикознавчі вивчають пресу з погляду еволюції педагогічної думки про визначену проблему. Виявлений спектр досліджених аспектів національного виховання дозволив визначити місце власного наукового дослідження, його предмет та завдання.

У другому розділі «Класифікація педагогічних видань за період з 1991 до 2004 рр.» розроблено типологію освітянської преси сучасності; визначено науково-педагогічні журнали та рубрики, які розмішували публікації з питання національного виховання протягом досліджуваного періоду; здійснено аналіз журнальних матеріалів за змістом, авторами, роками та регіонами.

Педагогічна журналістика є інформаційним потенціалом освіти. Від ефективності її функціонування залежить реалізація програмних настанов системи національної освіти.

Педагогічну пресу сучасності становлять друковані та електронні видання. Друковані поділяються на газети, журнали, брошури, бюлетні тощо. Спостерігається тенденція щодо збільшення друкованої педагогічної преси, яка розрахована переважно на наукових працівників, широке коло спеціалістів, які працюють в галузі освіти.

У роботі подано типологію педагогічної преси за такими ознаками: 1) за місцем видання (всеукраїнська, регіональна); 2) за мовою видання (українськомовна, російськомовна); 3) за тематичною спрямованістю: за змістом інформації (загальнотеоретична, вузькогалузева); за етапами системи освіти (дошкільна, початкова, середня, професійно-технічна, вища); 4) за цільовим призначенням (для вихованців, педагогічного колективу, бібліотекарів тощо); 5) за характером інформації (інформаційно-методична, науково-інформаційна, науково-методична, науково-практична, науково-теоретична, науково-публіцистична, науково-популярна, освітньо-популярна, суспільно-освітня); 6) за періодичністю.

За основу нашого дослідження було взято характеристику, аналіз саме журнальних матеріалів, бо вони більш ґрунтовно висвітлюють теоретичні і практичні аспекти педагогічної проблеми, чого не можуть робити газети. Слід також зважити на читацьку аудиторію: журнальні публікації розраховані на певне коло читачів, які більш обізнані з даних питань.

Серед такого розмаїття педагогічних видань увагу привертають ті, які на своїх сторінках розмістили матеріали про національне виховання за період з 1991 до 2004 рр. Таких журналів налічуємо 24: «Рідна школа», «Початкова школа», «Педагогіка і психологія», «Дивослово», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Урок Української», «Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій», «Дошкільне виховання», «Історія в школі», «Історія в школах України», «Наша школа», «Нові технології навчання», «Освіта і управління», «Слово і час», «Трибуна», «Трудова підготовка в закладах освіти», «Українська література в загальноосвітній школі», «Українська мова й література в середніх школах, ліцеях та колегіумах», «Шлях освіти», «Шкільна бібліотека», «Фізичне виховання в школі», «Відродження», «Коледжанин», «Директор школи». Аналізовані педагогічні видання є всеукраїнськими українськомовними. Вони є фаховими (науково-педагогічними), оскільки подають наукову і спеціальну інформацію для працівників освітньої галузі. Більшість досліджуваних журналів є науково-методичними.

За період з 1991 до 2004 рр. у вищезгаданих педагогічних журналах розміщено 152 публікації з проблеми національного виховання. Слід підкреслити, що у цих матеріалах національне виховання досліджується як провідна тема, а не як аспект проведення уроків, позакласних і позашкільних заходів. Провідними освітніми виданнями у висвітленні проблеми національного виховання є: «Рідна школа» (61 публікація), «Початкова школа» (28 публікацій), «Педагогіка і психологія» (23 публікації).

Аналіз назв рубрик відносно проблеми національного виховання у досліджуваних науково-педагогічних журналах показав, що вони не завжди відповідають тематиці публікацій.

У журналі «Рідна школа» визначальними із зазначеної педагогічної проблеми є такі рубрики: «Студії: виховання», «Виховання», «Методика. Практика. Досвід», назви яких є вмотивованими по відношенню до досліджуваного питання і найбільш повно розкривають тематику відповідних матеріалів.

Рубрики журналу «Початкова школа» відрізняються рядом ознак: 1) їх назви не є вмотивованими відносно тематики статей про національне виховання; 2) наявністю підрубрик, які періодично використовуються у виданні; 3) розміщенням матеріалів з досліджуваної проблеми поза рубриками (одинадцять із двадцяти восьми).

Для журналу «Педагогіка і психологія» характерний чіткий розподіл за рубриками. Більшість матеріалів (шістнадцять із двадцяти трьох) розміщено у рубриці «Проблеми виховання», що влучно відтворює тематичну спрямованість публікацій з питання національного виховання.

Огляд рубрик інших науково-педагогічних журналів, які вміщують матеріали про національне виховання, показав, що їх назви відповідають тематиці не у всіх перелічених журналах. Найбільш вдалим відносно досліджуваної проблеми є наступні назви рубрик: «Виховання» (журнал «Педагогіка і психологія професійної освіти»), «Навчаючи – виховуємо» (журнал «Українська література в загальноосвітній школі»), «Позакласне та позашкільне виховання» (журнал «Наша школа»), «Громадянське виховання» (журнал «Дошкільне виховання»).

Дослідження змісту публікацій науково-педагогічних журналів дозволило виділити 7 тематичних груп: 1) загальнотеоретичні питання: визначено зміст поняття «національне виховання», зазначено його мету та принципи (гуманізм, демократизм, народність, природовідповідність тощо), обґрунтовано роль середньої ланки освіти – школи – у формуванні підростаючих поколінь у дусі національної, культурної, мовної єдності; 2) патріотизм і громадянськість як основні складові національного виховання: розглянуто поняття «патріотизм» та «громадянськість», підкреслено спільне та відмінне у їх змісті, вказано на причини, які притупляють громадянські почуття молоді, зокрема політична нестабільність, прояви національної меншовартості, високий рівень корупції, обґрунтовано 4 форми виховання патріота та громадянина (навчальні предмети, відповідна організація життєдіяльності навчального закладу, міжпредметна форма діяльності в межах освітянського простору, організація позанавчальної діяльності); 3) категорія «національна свідомість», критерії та рівні її сформованості: розкрито суть

поняття «національна свідомість» та «національна самосвідомість», названі рівні (високий, середній, низький) та критерії визначення сформованості цього почуття в учнів та студентів вищих навчальних закладів, а також засоби впливу на свідомість особистості;

4) виховний ідеал та система цінностей: визначено смислове наповнення поняття «ідеал»; показано формування виховного ідеалу українців в історичному контексті, виділено систему цінностей як ядро виховного процесу, 5 основних рівнів цінностей, серед яких абсолютні вічні, національні, громадянські, сімейні та цінності особистого життя; вказано на необхідність побудови навчально-виховного процесу в закладах освіти в аксіологічній площині, як творення цінностей; встановлено, що виховання у вітчизняній системі освіти передбачає творення суспільного ідеалу з обов'язковим урахуванням позитивних та негативних рис українського національного характеру;

5) особливості української етнопедагогіки: розкрито суть науки про досвід народу у справі виховання молоді як джерела для розвитку національної системи виховання, її відмінність від офіційної та необхідність використання тих елементів, які відповідають вимогам сучасної педагогічної науки, окреслено особливості нового типу школи – школи-родини – та обґрунтовано роль етнопедагогіки у ній;

6) засоби національного виховання: підкреслено роль навчальних предметів (у школі – інтегрованого курсу українознавства, рідної мови та української літератури, історії та географії України; у вищих навчальних закладах – суспільних дисциплін), народного мистецтва, краєзнавства, роботи позанавчальних закладів у вихованні нового покоління української молоді;

7) становлення ідеї національного виховання: показано розвиток ідеї про національне виховання з часів Київської Русі до кінця ХХ ст., проаналізовано діяльність таких українських педагогів, як С.Русова, О.Барвінський, О.Духнович, В.Сухомлинський, А.Макаренко; з'ясовано науково-історичні передумови використання художнього краєзнавства у роботі навчально-виховних закладів освіти.

Аналіз публікацій за змістом дозволив з'ясувати, що найбільша кількість журнальних публікацій з питання національного виховання за період з 1991 до 2004 рр. написана для середньої школи (73 %). Недостатньо приділяється уваги темі національного виховання дошкільнят та студентів вищих навчальних закладів.

У дисертаційному дослідженні подано характеристику матеріалів з проблеми національного виховання за авторами. Провідними авторами є: М.Стельмахович (7 матеріалів), Б.Ступарик (5), В.Гнатюк, Ю.Завалевський, І. Підласий, Л.Пічуркіна-Шумейко, П.Щербань (3).

На основі інформації про авторів було виділено 9 груп за посадами та науковими ступенями. З них вчителів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв та коледжів – 12; керівників

освітніх закладів та їх заступників – 13; аспірантів – 18; методистів – 3; викладачів вузів – 11; наукових співробітників – 7; кандидатів наук – 26; професорів – 2; докторів наук – 16. Отож, найбільша кількість публікацій про національне виховання написана кандидатами педагогічних наук, докторами та аспірантами, що свідчить про високий науковий рівень журнальних матеріалів визначеної тематики.

У результаті аналізу публікацій за роками було визначено, що з 1991 року до 1997 року йде поступове збільшення кількості публікацій про національне виховання (з 3-х до 15-ти), що свідчить про зростання інтересу науковців та педагогічних працівників до проблеми національного виховання; з 1998 до 2004 рр. – перемінна зацікавленість, тобто то збільшення (2000 р. – 21), то зменшення матеріалів (2004 р. – 10). Найбільша кількість публікацій зафіксована у 2003 р. – 27. Загальна тенденція свідчить про актуалізацію проблеми національного виховання в українському суспільстві.

Аналіз публікацій за регіонами показав, що лідером у висвітленні проблеми національного виховання є місто Київ, бо тут зосереджено найбільший науковий потенціал країни. Найвищий рівень національної свідомості спостерігається на Західній Україні. Врешті-решт, такі показники є закономірними з історичного та демографічного погляду.

Таким чином, всебічний аналіз публікацій з проблеми національного виховання показав, що проблема широко обговорюється науковцями та педагогами на сторінках науково-педагогічних журналів; тематика матеріалів розкриває аспекти визначеної проблеми; протягом досліджуваного періоду спостерігається її актуалізація.

У **третьому розділі «Інформаційна модель національного виховання»** обґрунтовано поняття «інформаційна модель», подано схему інформаційної моделі національного виховання на основі публікацій науково-педагогічних журналів за період з 1991 до 2004 рр., описано кожен складову інформаційної моделі національного виховання, представлено сучасний ідеал національного виховання.

Інформаційна модель стосується змісту інформаційних джерел, зокрема досліджуваних науково-педагогічних журналів, які є фіксаторами, носіями ідеї національного виховання. На основі зібраного у розділі 2 матеріалу створено інформаційну модель національного виховання, яка репрезентує визначену тему тією мірою, якою вона розкрита в аналізованих науково-педагогічних журналах.

Інформаційна модель створена на основі тематики публікацій науково-педагогічних журналів сучасності, де 25 % публікацій про громадянськість та патріотизм; 23 % – про засоби національного виховання; 15,1 % – із загальнотеоретичних питань; 13,2 % – про категорію «національна свідомість»; 11,8 % – про систему цінностей, виховний

ідеал та національний характер; 6,6 % – про становлення ідеї національного виховання; 5,3 % – про українську етнопедагогіку.

Складовими інформаційної моделі є: 1) історико-теоретична основа національного виховання (історичне та етнопедагогічне підґрунтя національного виховання, його мета, завдання, принципи), зміст національного виховання (громадянськість, патріотизм, національна свідомість, система цінностей); 2) шляхи реалізації національного виховання: фактори виховного впливу (навчально-виховні осередки, сім'я, церква, громадські організації, ЗМІ), методологічна основа національного виховання (методи, засоби, форми); 3) сучасний ідеал національного виховання.

Висвітлення сучасного стану розвитку проблеми національного виховання неможливе без урахування доробку видатних педагогів минулого, чому і присвячена частина журнальних публікацій. Розкриваючи погляди українських вчених на виховання молоді, дослідники вказують на неабияку роль праць К.Ушинського, О.Духновича, Г.Врецьона, І.Франка, Я.Чепіги, С.Русової, І.Ющишина у виникненні концептуальних засад національної освіти.

Підґрунтям національного виховання є етнопедагогіка (народна педагогіка) — наука про досвід народу у справі виховання молоді, його використання є цінним джерелом для відродження й становлення національного виховання на сучасному етапі.

Автори публікацій під національним вихованням розуміють, по-перше, цілеспрямований, систематичний, регульований виховний процес, що має на меті утвердження у свідомості підростаючого покоління етнічної, культурної, мовної єдності, національної неповторності, по-друге, таку систему поглядів, ідей, переконань, ідеалів, які склались упродовж історичного розвитку народу і спрямовані на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна та матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь.

На сучасному етапі метою національного виховання є формування особистості громадянина України з національною свідомістю і самосвідомістю, характером, світоглядом та ідеалами на традиціях культури, духовності рідного народу і міжнаціональних відносин, основою яких є національна рівність, взаємна толерантність. Навчальна мета конкретизується у завданнях, які визначаються окремими навчально-виховними осередками з урахуванням специфіки їх впливу на молоде покоління.

В основу системи національного виховання покладено такі принципи: народність, природовідповідність, демократизм, гуманізм, етнізація, історизм. Принципи виховання

виступають у ролі керівництва до дії, правил організації виховного процесу. Вони є методологічною основою національного виховання.

Змістову суть інформаційної моделі національного виховання виражають поняття «громадянськість», «патріотизм», «національна свідомість» та система цінностей. Розгляд цих педагогічних категорій допоможе розкрити систему національного виховання у взаємозалежних зв'язках її елементів. Головним її складником є громадянськість.

Громадянськість інтерпретують як базову соціальну установку, суть якої полягає у готовності особистості свідомо приймати і відповідально, добровільно виконувати закони та вимоги держави. Громадянськість є не вродженою, а набутою якістю особистості і потребує формування. Її, по-перше, треба виховувати з дитинства. По-друге, смислопереживання громадянськості державна система має підкріплювати конкретними діями протягом усього свідомого, зрілого життя, оскільки зв'язок між людиною і державою двобічний.

Особлива увага в сучасних умовах приділяється ідеям патріотизму як складника формування рис громадянськості. Під поняттям «патріотизм» розуміють любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги. Виділяють такі функції патріотизму у суспільстві: ідентифікаційну, цілеутворюючу та мотиваційну. Патріотичне виховання починається з формування патріотичних почуттів, становлення відповідної почуттєво-емоційної сфери, посилюється ідейною впевненістю, а втілюється у життя активною соціальною діяльністю.

З патріотизмом органічно поєднується інша громадянська риса особистості — національна самосвідомість, яка є складним і багатогранним утворенням людської суб'єктивності. Вона базується на національній ідентифікації, усвідомленні причетності людини до роду і соціальної групи й спонукає особистість до національного самоздійснення. Сутність національної самосвідомості виражається як у ставленні особистості до національних цінностей, якими є любов до рідної культури, мови, національних свят, традицій тощо, так і активному опануванні їх, розвитку.

Фундаментальною базою національного виховання є система ціннісних орієнтацій. Вона включає загальнолюдські та національні цінності. Абсолютні (загальнолюдські) стосуються всіх людей і не залежать ні від національності, ні від віку, статі, тобто вони є універсальними. Це ідеали добра, справедливості, совісті, честі, гідності, мудрості тощо. Цінності національні є значущими для одного народу, на їх визначення впливають такі чинники, як історія, матеріальна та духовна культура народу. Тому для українського народу національними цінностями є свобода, патріотизм, національна гідність. Громадянські цінності включають поняття прав і свобод людини, повагу до законів,

держави, демократичного устрою. Родинними цінностями є ставлення до батька, матері, родичів, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей. Цінностями особистого життя людини є розуміння щастя, сенсу життя і т.д., на що впливають характер, поведінка, напрям зусиль, стиль приватного життя.

Важливими факторами виховного впливу на особистість є сім'я, церква, громадське життя і засоби масової інформації.

Процес соціалізації особистості починається в сім'ї: закладаються основи світоглядних знань, формується ціннісно-смилова система, ставлення до нації, держави. І навіть пізніше, під час навчання у закладах освіти, спосіб життєдіяльності, принципи сім'ї мають неабияке значення у виховному впливі на свідомість дитини.

Останнім часом зростає роль церкви та її інститутів у формуванні світоглядних орієнтацій особистості. Релігійні виховні традиції утверджують загальнолюдські ідеї й ідеали добра, правди, справедливості, благородства, милосердя. Тому національна система виховання використовує здобутки церкви у вихованні підростаючих поколінь.

Громадське життя теж повинно не залишати поза увагою виховання молодого покоління і всіляко сприяти цьому. Мається на увазі допомога різноманітних благодійних організацій та фондів у проведенні виховних заходів, конкурсів, семінарів, тренінгів, надання грантів для розробки науково-методичних матеріалів, посібників, фінансова підтримка публікацій тощо.

Виконувати завдання національного виховання мають також засоби масової інформації (телебачення, радіо, друковані періодичні та електронні видання), які є одним із найважливіших джерел інформації у сучасному суспільстві. Їхнє значення в житті молоді може перевищувати значення навчальної діяльності, а виховний вплив часом перевищує вплив педагогічного виховання. ЗМІ впливають на світогляд молоді безпосередньо своїм змістом шляхом публікації відповідних матеріалів, підготовки та випуску навчальних теле- та радіопередач.

Шляхами реалізації національного виховання в Україні є діяльність системи створених державою і громадськістю навчально-виховних осередків. Це дошкільні навчальні заклади, школи, професійно-технічні училища та вищі навчальні заклади – інститути, університети; позашкільні заклади освіти, клуби, бібліотеки; установи культури, громадські організації, дитячі, юнацькі організації й товариства. Вчені вказують на особливу роль дитячо-юнацьких організацій «Чайка», «Козацьке братство», «Джура», «Січ», «Пласт», «Сокіл», які створені для об'єднання й виховання молоді відповідно до принципів народної козацької педагогіки.

Зміст національного виховання реалізується такими основними засобами: рідна мова, історія, національна символіка, краєзнавство, родовід, природа рідного краю. Допоміжними, додатковими є наступні: національна міфологія, фольклор, національне мистецтво, народний календар, прикмети, вірування, релігійні виховні традиції.

Формами національного виховання є: 1) шкільні уроки гуманітарного (українська мова та література, народознавство, історія України, географія) та естетичного (музика, образотворче мистецтво, художня праця) напрямків; 2) факультативні заняття поглибленого вивчення народного мистецтва, народних джерел; 3) позакласні краєзнавчі гуртки; 4) студії народної творчості; 5) проведення в позаурочний час фольклорних свят, вечорниць, свят рідної мови; 6) різноманітні конкурси, зустрічі з відомими українськими діячами, письменниками, змагання, конференції тощо.

Врешті-решт, українська національна система виховання зорієнтована на цілісну особистість громадянина України як вихідний компонент та кінцевий результат. Аналіз історичного матеріалу дає можливість стверджувати, що позитивними традиційними рисами українця є лагідність, щирість, доброта, доброзичливість, гостинність, працьовитість, а ще прагнення до свободи, правди та захисту свого роду і Батьківщини. Разом з цим сьогоднішньому суспільству потрібна людина, яка могла б забезпечити розбудову нової Української держави. Таким чином, цій особистості притаманні ряд особливостей: достатній рівень інтелектуального, морального, естетичного, екологічного та фізичного розвитку; патріотизм; соціальна активність; почуття громадянського обов'язку, відповідальності та мужності; повага до демократичних цінностей (права людини, індивідуальна свобода, свобода слова та волевиявлення, плюралізм думок тощо); національне самоусвідомлення; володіння культурою міжнаціональних відносин. Таким є, на наше переконання, образ цілісної особистості сучасного українця як кінцевого результату національного виховання.

Результати дослідження проблеми національного виховання у педагогічних журналах за період з 1991 до 2004 рр. дозволили зробити такі висновки:

1. Процеси державотворення в Україні актуалізували проблему національного виховання і спричинили появу наукових досліджень з філософії, педагогіки та журналістики. Філософське осмислення стосується феномена національного та понять, які пов'язані з ним. Дослідження педагогів ґрунтуються на визначенні терміна «національне виховання» та його складових – «патріотизм», «громадянськість», «національна свідомість», а також засобів запровадження національного виховання на практиці. Журналістичнознавчі дослідження розвиваються у науково-педагогічному контексті, де преса вивчається з погляду еволюції педагогічної думки к. XIX – поч. XX ст. про

національне виховання. У сучасних дослідженнях журналістикознавців аналізуються актуальні освітянські проблеми, які представлено педагогічною журналістикою.

2. А. За період з 1991 до 2004 рр. у 24 науково-педагогічних журналах розміщено 152 публікації з проблеми національного виховання. Провідними у висвітленні питання є такі педагогічні журнали: «Рідна школа» (61 стаття), «Початкова школа» (28 статей), «Педагогіка і психологія» (23 статті).

Б. Дослідження рубрик педагогічних журналів за період з 1991 до 2004 рр. показало, що 11 % матеріалів про національне виховання знаходяться поза рубриками, що можна вважати недоліком видань. Вмотивованими щодо нашої тематики є такі назви рубрик: «Проблеми виховання» (журнал «Педагогіка і психологія»); «Студії: виховання» та «Виховання» (журнал «Рідна школа»); «Виховання» (журнал «Педагогіка і психологія професійної освіти»); «Навчаючи – виховуємо» (журнал «Українська література в загальноосвітній школі»).

3. А. За змістом публікації про національне виховання поділено на 7 тематичних груп:

- 1) загальнотеоретичні питання: визначено зміст поняття «національне виховання», зазначені мета, принципи, вказано на актуальність цієї педагогічної проблеми;
- 2) патріотизм і громадянська свідомість як основні складові національного виховання: розглянуто поняття «патріотизм» та «громадянськість», виділено спільне та відмінне у їх змісті, обґрунтовано причини, які притупляють громадянські почуття молоді;
- 3) категорія «національна свідомість», критерії та рівні її сформованості: визначено суть категорії «національна свідомість», названі рівні (високий, середній, низький) та 6 груп критеріїв, оцінки рівнів національної самосвідомості студентів;
- 4) виховний ідеал та система цінностей: з історичного погляду показано формування виховного ідеалу українців та системи цінностей як ядра виховного процесу, виділено п'ять основних рівнів цінностей;
- 5) особливості української етнопедагогіки: підкреслено визначальну роль етнопедагогіки як джерела для сучасної системи національного виховання; доведена нагальна потреба в існуванні «школи-родини»;
- 6) засоби національного виховання: обґрунтовано роль шкільних предметів гуманітарного та естетичного напрямків, а також краєзнавчої діяльності у формуванні національно свідомого покоління українців;
- 7) становлення ідеї національного виховання: розкрито історичні передумови становлення ідеї національного виховання з часів Київської Русі і до наших днів.

Найбільшу кількість публікацій (73 %) з проблеми національного виховання присвячено середній ланці системи освіти. Недостатньо уваги приділяється дошкільній (4,6 %) та вищій (7,9 %) освіті.

Б. Характеристика публікацій за авторами дозволила з'ясувати, що переважна більшість кількості публікацій про національне виховання написано кандидатами педагогічних наук, докторами та аспірантами, що свідчить про високий науковий рівень журнальних матеріалів визначеної тематики. Провідними дослідниками є: М. Стельмахович, Б. Ступарик, В. Гнатюк, Ю.Завалевський, Л. Пічуркіна-Шумейко, І. Підласий та П. Щербань. Частину матеріалів (12) написано у співавторстві.

В. У результаті аналізу публікацій за роками було визначено, що досліджуваний період (з 1991 до 2004 рр.) характеризується збільшенням кількості матеріалів з питання національного виховання (1991 – 3 публікації, 1997 – 15 публікацій, 2003 – 27 публікацій). Загальна тенденція свідчить про актуалізацію проблеми національного виховання в українському суспільстві.

Г. Розгляд матеріалів за регіонами показав, що найбільший науковий потенціал з питання національного виховання зосереджено у Києві. Найвищий інтерес до визначеної проблеми спостерігається на Західній Україні, потім іде Центр України, Південь та Крим, Північ і Схід. Врешті-решт, такі показники є закономірними з історичного та демографічного погляду.

4. Інформаційна модель національного виховання включає: 1) історичне та етнопедагогічне підґрунтя національного виховання; 2) мету, завдання та принципи національного виховання; 3) зміст національного виховання; 4) шляхи реалізації національного виховання (фактори виховного впливу — система навчально-виховних осередків, сім'я, церква, громадські організації та засоби масової інформації; методологічні засади національного виховання — методи, засоби та форми виховання); 5) сучасний ідеал національного виховання.

5. Сучасним ідеалом національного виховання є цілісна особистість українця, якій притаманні такі якості: достатній рівень інтелектуального, морального, естетичного, екологічного та фізичного розвитку; патріотизм; соціальна активність; повага до законів та Конституції України; почуття громадянського обов'язку, відповідальності та мужності; сприйняття демократичних цінностей (права людини, індивідуальна свобода, свобода слова та волевиявлення, плюралізм думок тощо); національне самоусвідомлення; володіння культурою міжнаціональних відносин.

Вирішенню проблеми національного виховання, розробці її методологічної основи та утвердженню ідеалу виховання у суспільній свідомості сприяє вітчизняна педагогічна журналістика, зокрема науково-педагогічні журнали.

Наша робота не претендує на вичерпність. Вона є початком дослідження вітчизняної педагогічної преси періоду незалежності України. Педагогічна журналістика є джерелом для наступних пошуків педагогів-науковців, вчителів-практиків та журналістикознавців. Подальшого висвітлення потребують такі освітні проблеми в засобах масової інформації: взаємодія суб'єктів виховання, злагоджене управління системою виховання, системний характер впливу на формування національної свідомості учнів тощо.

Основний зміст і результати дослідження висвітлено в таких публікаціях автора:

1. Ничик Л. Проблема національного виховання на сторінках журналу «Рідна школа» // Вісник Сумського державного університету. Серія філологічні науки. – Суми: Вид-во СумДУ, 2004. – № 1(60). – С.179-185.

2. Ничик Л. Проблема національного виховання в українському журналістикознавстві // Українське журналістикознавство. – 2005. – Вип. 6. – С. 19-26.

3. Ничик Л. Патріотизм і громадянськість як основні складові національного виховання (на матеріалі педагогічної преси сучасності) // Педагогічні науки: Зб. наук. праць. Частина перша. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – С. 326- 332.

4. Ничик Л. Проблема національного виховання в сучасній освітянській пресі // Філологічні студії. – Луцьк, 2005. – № 3-4. – С. 349- 354.

5. Кулішенко Л. Інформаційна модель національного виховання (на матеріалі сучасної педагогічної преси) // Вісник Сумського державного університету. Серія філологічні науки. – Суми: Вид-во СумДУ, 2006. – 3 (87). – С. 43-49.

6. Ничик Л. Проблема національної свідомості в сучасних педагогічних журналах (за період з 1991 до 2004 рр.) // Вісник. Зб. наук. статей Київського міжнародного університету. Журналістика. Медіалінгвістика. Кінотелемистецтво. – К.: КиМУ, 2005. – Вип.4. – С. 113-119.

7. Ничик Л. Національне виховання – актуальне питання сучасних педагогічних журналів // Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету. – Суми: Вид-во СумДУ, 2004. – С. 115-119.

8. Кулішенко Л. Сучасна педагогічна преса у світлі українського державотворення // Національна періодика початку ХХ століття: розвиток і реалізація української ідеї державотворення: Матеріали міжнародної наукової конференції. Київ, 8-9 грудня 2006 р. /

Київ. нац. ун-т ім.Т.Шевченка. Ін-т журналістики; За ред. Н.М.Сидоренко. – К., 2006. – С. 111.

Кулішенко Л.А. Проблема національного виховання в педагогічній пресі сучасності (за період з 1991 до 2004 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.08 – журналістика. – Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2007.

У дисертації досліджувався процес формування ідеї національного виховання на сторінках науково-педагогічних журналів за період з 1991 до 2004 рр. Теоретико-методологічні засади роботи визначено на основі дослідження філософської, педагогічної та журналістичнознавчої літератури, де преса вивчалась з погляду еволюції освітянської думки про національне виховання. У дисертації здійснено класифікацію педагогічних видань за змістом, авторами та роками. Тематика публікацій науково-педагогічних журналів стала основою для створення інформаційної моделі національного виховання. Аналіз журнальних матеріалів дозволив обґрунтувати сучасний ідеал національного виховання як його мету та кінцевий результат.

Розкрито роль вітчизняної педагогічної журналістики у формуванні освітянського мислення в умовах становлення Української держави.

Ключові слова: педагогічна преса, науково-педагогічні журнали, національне виховання, громадянськість, патріотизм, виховний ідеал, інформаційна модель, педагогічна журналістика.

Кулишенко Л.А. Проблема национального воспитания в педагогической прессе современности (за период с 1991 по 2004 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.08 – журналистика. – Институт журналистики Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Киев, 2007.

В диссертации исследовался процесс формирования идеи национального воспитания на страницах научно-педагогических журналов за период с 1991 до 2004 гг. Теоретико-методологическое основание диссертации определено на основе исследования научной литературы по философии, педагогике и журналистике, где пресса изучалась как эволюция просвещенной мысли о национальном воспитании.

Анализ работ по философии даёт представление о явлении национального, а исследования педагогов раскрывают суть понятия «национальное воспитание» и её составляющих (патриотизм, гражданственность, национальное сознание, система ценностей). Изучение литературы по журналистике показало, что интерес к отечественной педагогической журналистике растёт. Исследователи обращают внимание на проблемы национального образования в историческом аспекте. Особенно это касается периода к. XIX – нач. XX века, когда издавались многие просвещенские журналы, которые сыграли немаловажную роль в становлении самосознания в украинском обществе. Современные исследования по журналистике освещают многие педагогические проблемы (пути реформирования образования, инновационные процессы, издание учебников для начальной школы и т.д.) на основе изучения прессы.

В диссертации разработана типология современной педагогической прессы по таким признакам: место издания, язык издания, тематическая направленность, целевое предназначение, характер информации, периодичность. Анализ публикаций научно-педагогических журналов позволил сделать классификацию по содержанию. На основе этого выделено семь тематических направлений: 1) общетеоретические вопросы; 2) патриотизм и гражданственность как основные составляющие национального образования; 3) категория «национальное сознание», критерии и уровни её формирования; 4) идеал воспитания и система ценностей; 5) особенности украинской этнопедагогики; 6) средства национального образования; 7) становление идеи национального образования.

В работе обоснована сущность понятия «информационная модель». Тематика материалов научно-педагогических журналов за период с 1991 до 2004 гг. стала основой информационной модели национального воспитания. Установлено, что она состоит из таких компонентов: 1) историко-теоретическое обоснование национального воспитания (историческая и этнопедагогическая основа, цель, задания и принципы национального воспитания, его составляющие компоненты); 2) пути реализации национального воспитания (факторы воспитательного влияния — система учебно-воспитательных учреждений, семья, церковь, общественные организации и средства массовой информации; методологические основы национального воспитания — методы, средства и формы воспитания); 3) современный идеал национального воспитания.

Установлена роль педагогической журналистики в процессе формирования общественного мнения относительно вопроса о национальном воспитании в условиях становления Украинского государства. Доказано, что эта проблема широко обсуждалась на страницах научно-педагогических журналов и стала более актуальной в период с 1991 до 2004 гг.

Ключевые слова: педагогическая пресса, научно-педагогические журналы, национальное воспитание, гражданственность, патриотизм, воспитательный идеал, информационная модель, педагогическая журналистика.

Kulishenco L. A. The problem of national upbringing in the up-to-date pedagogical press (1991 – 2004). – Manuscript.

The dissertation for competition of the scientific degree of candidate at the speciality 10.01.08 – journalism. – The Institute of journalism in Kyiv National University after Taras Shevchenko, Kyiv, 2007.

The process of formation of national upbringing was researched in the dissertation at the pages of scientific and pedagogical journals for the period of 1991-2004. The theoretic-methodological principles of the investigation defined on the basis of researching in the branch of literature in philosophy, pedagogy and journalism, where the press was being studied from point of view of evolution of the educational ideal in national upbringing. The classification of pedagogical publications was carried out in the dissertation according to different contents, authors and periods. The themes of publications of scientific and pedagogical journals have become the basis of the information model in the sphere national upbringing. The analysis of the journal publications have allowed to substantiate the up-to-date ideal of national upbringing as its aim and result.

The role of native pedagogical journalism in the formation of the educational thought in the conditions of the making up the Ukrainian state has been opened in the dissertation.

Key words: pedagogical press, scientific and pedagogical journals, national upbringing, citizenshipness, patriotism, upbringing ideal, information model, pedagogical journalism.